

A tárgyak készítése és használata között megnövekedett távolságról

Tartalomjegyzék

Bevezető	2
A közeg amelyben a tárgyak készülnek	3
Család	5
Közösség	6
Gépközeg	6
Gépvilág	8
Az ember által létrehozott tárgyak csoportjai	8
Az ember nyoma és jelenléte a különböző tárgyakon és tárgyakban	10
A készítés során létrejövő lenyomat	10
A használat során keletkező nyom	12
Virtuális lenyomat	13
A ma jelen lévő távolságról	15
Készítő	15
Kereskedő	16
Gyártó	17
Tervező	17
Reklám	18
Marketing	19
Szabályozás	20
Használó	20
Összegzés	21

Bevezető

A tárgyaknak és használati eszközöknek mára olyan változatai alakultak ki és vesznek minket körül, amelyek a mai társadalmi rendbe beágyazódva, kiszolgáltatottá teszik a használójukat. Az a folyamat, amelyben az emberlét egészének szerves része a tárgyalkotás – a megszülető gondolattól a tárgy használatáig és elhasználódásáig –, mára felbomlott. A tárgyakat és eszközöket ma már nem a közös tapasztalat alapján magunknak készítjük, hanem készen kapjuk kézbe. Egyre kevésbé tudjuk ki, hol, miért, miből és hogyan készíti el azokat. A kényszerhasználatot, a létrehozásuk körülményeit és annak következményeit, a részek között megnövekedett távolság miatt homály fedi el. Ez lehetőséget ad arra, hogy a gyártók arról próbáljanak meggyőzni minket, hogy saját érdekünkben kell ezeket használnunk. Meggyőződésem szerint ennek során a tárgy- és eszközalkotás átlépte azt a kritikus pontot, amikor már nem az emberlétből fakad, hanem a távolság miatt szétesett olyan részekre, amelyeket mesterségesen egyre többen és egyre nehezebben tartanak össze. Kialakult egy olyan helyzet, amelyben az ember nagyfokú kiszolgáltatott állapotba került, és meggyőződésem szerint ennek során egyre inkább tudatos technikai ösztönlénnyé válik. Ezzel egyre távolabb kerül, mindattól az emberi jellemzőtől, amelynek során egymaga képes kigondolni, elkészíteni és használni a tárgyait és eszközeit.

A ma jelen lévő egyre erősödő társadalmi, gazdasági és technikai besűrűsödés és koncentráció, olyan mértékben megnövelte a távolságot a kigondoló és a használó között, hogy átláthatatlanná vált annak felismerése és követése, hogy mindez milyen mértékű pazarlást és pusztítást okoz. Ennek hatása nem közvetlenül az adott tárgyhoz kapcsolódik, a következményeit más irányból érzékeljük. Csak annyit tudunk, érzünk, hogy valami nincs rendben, de képtelenek vagyunk átlátni a hozzá kapcsolódó összefüggéseket, tudatosan reagálni arra és felelős döntéseket hozni.

A tárgy- és eszközfogyasztásra épülő mai életmód, az egyes emberek, családok és közösségek olyan szintű kiszolgáltatottságát teremtette meg, amely során egyre nő a veszélye annak, hogy a legkisebb lökés is, a technikai fejlődésre épülő társadalmunk létezését veszélyezteti. Mind fizikai, mind szellemi értelemben, mivel olyan aránytalanság lépett fel a technika fejlődése és az emberlét között. Ennek során úgy vélem az ember egyre kevésbé képes felismerni a természeti környezetének az igényeit, és azt elébe sorolni a saját

igényeinek. Ebben aktív szerepet játszik az a tér- és tárgykörnyezet amelyet létrehozott. Azzal olyan szinten körülvette magát, és érzékszerveit, értelmes gondolkodását olyan mértékben gátolják, hogy egyre kevésbé képes felismerni, a felfokozott tárgyalkotással milyen pusztítást végez önmagában, és maga körül is.

A következő fejezetben a gondolatsort azzal kezdem, vajon miért készít tárgyakat az ember. Felvázolom annak a folyamatnak a főbb állomásait, amely során a tárgyalkotás eljutott a ma jelen lévő működési közegébe. Megfogalmazom azon ismérveket, amelyek az általam definiált ma felismerhető három tárgytípust jellemzik. Kitérek arra, ezek létrehozása során milyen módon van jelen az ember, és hogyan hagy nyomot maga után. Végül a tárgyalkotási folyamat emberlétre jellemző két egysége, a készítő és használó közé ékelődő elemeket veszem sorra. Ezzel mutatom be azt, hogyan növelik a távolságot a kigondoló és a használó között és az hogyan mélyíti el a mára kialakult életformánkban az ember kiszolgáltatott helyzetét.

A közeg amelyben a tárgyak készülnek

Úgy gondolom, a mesterséges tér- és tárgyalakítás igénye és gyakorlata az emberlétre eszméléstől kezdve, abból adódóan, minden egyes ember alapképessége. Ez ma is megvan mindenkiben, függetlenül attól, hogy az egyénnek milyen a társadalmi beágyazódása, és milyen arányban van jelen a képessége. A helyzete és az arány nagyban befolyásolja és irányítja, hogy az alapképesség milyen szinten tud a felszínre kerülni és kiteljesedni.

Az a kijelentés, hogy az emberlétből fakadóan a tárgykészítés az ember alapképessége, maga után vonja a megállapítást, hogy a tárgyakat az ember készíti. Ez kétség kívül így is van, és nem is kérdés olyankor, amikor saját maga személyesen készíti el. Nem kérdés az sem, hogy a futószalagon készülő tárgyak is az ember közvetett munkája során jönnek létre, de az már kérdés számomra, hogy maga az emberlét és az értelmesen végezhető szellemi és fizikai munkavégzés együttese során milyen mértékben van jelen ez a képesség. Mi van akkor, amikor az minimálisra csökken, vagy teljesen megszűnik? Amikor a közvetlen fizikai munkavégzés megszűnőfélben van és fölöslegessé válik?

A felismerés, én vagyok és te is vagy, egyben azt is jelenti, ha készítek valamit, az nem csak hozzám, hanem a másikhöz is viszonyul valamilyen módon. Nem önmagában álló

cselekedet, hanem reakció a környezetére, amelyre a környezete is reagál. Vagyis az egyén által létrehozott tárgy nem csupán a készítőjéhez való viszonyában, hanem abban az adott rendszerben értelmezhető, amelyben létrejött.

A **család** jelenti az ember számára a legkisebb, hosszútávon is működő életformát. Ez az a egész, amelyben teljes értékű módon tud létezni, és ebben a közegben, emberléte megnyilvánulásaként tárgyakat és eszközöket létrehozni. Maga a forma együtt jár a munka megosztásával, és így a tárgyak létrehozásának megosztásával is.

A következő összetettebb forma a **közösség**, amikor is az egyes családok különböző formában és elrendezésben közösségekbe rendeződnek. Ekkor a családon belüli munkamegosztás kibővül a közösségi munkamegosztással. Jellemzően ebben a közegben alakul át a kézi eszköz géppé. A közösségek mérete fokozatosan nő, a falusi, a városi forma után átlépett egy méretet, a koncentráció olyan fokát, amikor már emberi erővel fenntarthatatlanná vált.

Az ipari forradalommal, és az azóta lezajlott forradalmak során a gépek egy olyan formája jött létre, ahol az ember már nem csak használója, hanem leginkább kiszolgálója azoknak. Ennek során már nem tárgy, hanem termék készül. Ahogyan fokozatosan szétválik a készítés és használat folyamatának egésze, az ember segédletével létrejövő **gépközeg** fokozott mértékben tölti ki a távolságot akár a család egyes tagjai, akár a közösségek között. Ennek során a társaslétre jellemző függő állapot negatív oldala, egyre nagyobb mértékben megnő a kiszolgáltatottság. Ebben a közegben alakultak ki mára, a virtuális térben lebegő virtuális közösségek.

Az emberi erővel fenntarthatatlan állapot kezelésére, a gépközeg eszközeinek működtetésére az ember létrehozta az okos eszközöket, és egyre nagyobb erővel törekszik az önállóan gondolkozó és cselekvő mesterséges intelligencia kifejlesztésén. Hogy ez a közeg amely ma még csak részeiben létezik, és amelyet én **gépvilágnak** nevezek, hogyan fog működni, azt nem tudhatjuk. Az viszont aggódásra ad okot, hogy azon az úton, amelyen idáig jutottunk – és amelyet röviden bemutattam a tárgyalóképtelenséggel kapcsolatban –, megítélésem szerint az ember jelentős mértékben veszített alapvető emberi jellemzőiből.

A röviden felvázolt állapotok ma egymással párhuzamosan léteznek, és számos felületen egymással átfedésben vannak. A továbbiakban pár gondolat erejéig kitérek mind a négyre.

Család

A tárgykészítés és használat szempontjából a családban mindenkinek megvan a maga feladata és szerepe, így maga a készítés és használat is e szerint oszlik meg. A feladat, a munka, a cél szabja meg, ki mit készít, milyen munkát végez el.

Elvi síkon beszélhetünk az ember, vagy akár a férfi, vagy nő önálló tárgykészítő tevékenységéről is, de a valóságban ez mindig a család, vagy közösség viszonyrendszerén belül nyer értelmet. Az egymástól való függés, a férfi-, a női-, és a gyermek feladatokat és munkákat szétválasztották, és ennek megfelelően vált szét az általuk készített, és használt tárgyak köre is. Nem a nő és nem a férfi, hanem a férfiség és nőség az, amely ezt a differenciálást létrehozta.

A család élete egy igen jól lehatárolható, adott területhez köthető. Kezdetben ez egy belátható területet jelentett, majd ez egyre nagyobbra tágult. Eredetileg a megélhetéshez szükséges munkavégzés, a gyermekek oktatása, a használt anyagok és technológiák is mind ehhez a területhez kapcsolódtak. Nevezhetjük ezt szerves életmódnak is, ahol a kapcsolódási pontok az optimális körülményekhez igazodtak. A látóhatár viszonylag szűk, átlátható területet jelentett, a ténylegesen belátható, és az ember által optimális idő alatt bejárható környezetre korlátozódott.

A *család* életformát mint önálló, független létezési formát már nem ismerjük. Az napjainkban a különböző közösségi formákba beágyazódva van jelen. Az egymásra utalt családi létezést, a földművelést és állattenyésztést folytató paraszt és pásztor réteg őrizte meg legtovább és a legárnyaltabb módon. A tanyasi és falusi életformában a személyes kapcsolat és kötődés még igen erős, amely veszt erejéből ahogyan megindult az emberek városokba való koncentrálódása. Ez a változási folyamat végigkövethető a tér- és tárgyformálás változásain is. A családi munkamegosztásba még jól illeszkedik az, hogy a tárgyaik és eszközeik igen nagy részét saját maguk készítik el, olyan formában, amely kapcsolódik a közösséghez, de megőrzi személyes jellegét is.

Amikor már nem csak az egyes emberről illetve családról beszélünk, hanem az emberek közösségéről, úgy a feladat és igény függvényében jelen van az a folyamat, amelynek során az emberek már nem saját maguk készítik, hanem mástól kapják, vásárolják a tárgyakat.

Közösség

A különböző közösségekben a család egyre több tárgyat már kívülről fogad be. Az a falusi közösség, ahol az egyes családok még önellátó módon tudtak akár egymástól függetlenül is élni, de egyben közösséget is alkotni, sokáig fennmaradt a személyes, a családon belüli tárgykészítés. A közösségen belül elindult egy munkamegosztás, amely során egyes területeken olyan hozzáértők emelkedtek ki, akik még a földműves közösség életmódját folytatják, de időszakosan már másoknak is készítettek eszközöket és tárgyakat.

Ami a családon belüli természetes munkamegosztás, az a közösségben már választás, vagy alkalmasság során válik el. Ekkor indul el az a folyamat, amikor elkezd kialakulni egyfajta távolság a készítő és a használó, illetve a használat helye, és a tárgy alapanyaga és előállítási helye között. Jó esetben a közvetlen kapcsolat még fennáll, mert az adott településen, vagy a környező településen dolgozik az illető, és az alapanyagokat is a környezetéből szerzi be.

Ahogy a városi közösség mérete és szerepe megnő, és fokozatosan kiszélesedik a látóhatár – egyre messzebb jutnak el az emberek –, az egyes polgári szakmák művelői már önálló életformával rendelkeznek. Függnék a vásárlók igényétől, a piactól, az alapanyag beszerzéstől, és akár más társszakmáktól is, amelyek félkész termékekkel látják el őket. A kitaláló személye jellemzően még ugyanaz, aki el is készíti. Önálló tervező csak fokozatosan, egyes területeken kapcsolódik be a folyamatba.

A munka során egyre több, ekkor még eszközként használt gép van jelen. Ahogy nő a látóhatár és a távolság, úgy a keletkező helyet olyan gépekkel, eszközökkel töltik ki, amelyekkel fenntartható marad a kialakult rendszer működése.

A egy helyre, jellemzően a városokba koncentrálódó embertömeg ellátása igen nagy üzlet. Ennek fenntartása és megoldása a hatalom olyan koncentrálódását eredményezi, amely során nem a probléma megoldása, hanem az állapot fenntartása a cél. A gépek alkalmazása eltereli a figyelmet a valós emberi problémák megoldásáról. Az emberek között és a tárgyalakításban is jelen lévő fokozott mértékben növekvő távolságot nem annak mesterséges kitöltésével, hanem felszámolásával lehetne emberi mederbe terelni. Ma ez fordítva történik.

Gépközege

Az ipari forradalom után, ahogyan egyre nő a városokba koncentrálódó ipari termelés, úgy csökken fokozatosan a földművelő és állattartó közösségek szilárdsága. Megindul egy

bomlasztó folyamat, amelynek során az emberek felköltöznek a városokba. A falusi közösség addig viszonylag egységes élete, a fogyatkozó lakosság, a beáramló idegen, távoli gondolatok révén fokozatosan megváltozik és szétesik. Magyarországon ez az ötvenes évek államosításakor történt meg. Ennek következtében a falusi lakosság – főleg a fiatalok – igen nagy tömege költözik be a városokba.

A városi iparhoz más közösségi létforma kapcsolódik. A kialakuló munkásréteg már korántsem él olyan szerves kapcsolatban a környezetével, mint korábban a falusi közösség. Neki már van “szabad ideje”, amit pihenéssel tölt el, amelynek a kielégítésére számos megoldást kínál a gyári termelés. A falusi gazdálkodást, az ipari mezőgazdaság váltja fel, amelyet az ott élők már nem életformaként élnek meg, hanem a szövetkezetekben bérmunkásként dolgoznak.

Ahogy egymás után sorban jön a tudományos, technikai, elektronikai és digitális forradalom, egyre több és több gépezet készül, és ezek előállításában is egyre több ember vesz részt. A faluról városba özönlő népek munkaerejét felszívja a gyári termelés, majd ahogyan kitermelte magából az emberi munkát helyettesítő gépek sorát, úgy válik egyre inkább feleslegessé az emberi munkaerő. Ma jellemzően már egyre kevésbé van szükség a kétkezi munkára, kialakult az a gépközegek, amelyben az ember ma még kiszolgálóként jelen tud lenni. Ahogyan a falusi gazdálkodás megszűnt, ugyanúgy, ma a városi munkásosztály is megszűnő félben van, a munka jelentős részét a gépek veszik át. A segítségükkel létrehozott virtuális tér veszi fel a fizikai munka alól felszabadult munkaerőt. A gépközegekben az általam virtuális munkának nevezett munkaterületek szerepe nő meg.

Amíg a földművelés helyhez kötött, addig a munkásosztály a gyárakhoz igazodik, a virtuális munkát végzők már “bárhon” végezhetik a munkájukat. Egyre több olyan munkakör jön létre, amelynek az eredménye nem közvetlen és kézzelfogható. Ezek ma igen magas fizetéssel járó munkák, és magas iskolázottságot igényelnek. Mivel a munkájuk eredménye nem kézzel fogható, jellemzően azokra a felületekre tapadnak rá, amelyek az emberek kiszolgáltató állapotát táplálják.

Az a gépközegek, amely ma fokozott mértékben váltja ki az értelmesen végezhető kétkezi munkát, igen jó szolgálatot tesz abban is, hogy az emberek így megnövekedett szabadidejét kitöltse.

Gépvilág

Az ipari forradalommal egy olyan folyamat indult meg, amelynek a során mára az ember az eszközként használt gépeiből, emberi segédlettel működtetett gépeket hozott létre. A folyamatnak a következő lépése nagy valószínűséggel mindenféle emberi beavatkozás nélkül, önállóan működő, önmagát sokszorozó és javító gépek világa, ahol az emberre már nem lesz szükség. A kérdés, hogy ebben a közegben maga az ember, ember tud-e maradni?

Fel kellene ismerni és tudatosítani kellene, hogy mindaz a tudományos és technikai fejlődés, amelyet az ember hozott létre, és amely a jelen helyzetbe juttatta, alkalmatlan a mai problémáink megoldására. Hiába gondolja bárki is, hogy a még fejlettebb és még tökéletesebb technika és technológia majd megoldja a problémáit, amikor az ember maga képtelen értelmes lényként használni az általa létrehozott gépeket. Ahogyan egyre kifinomultabb és bonyolultabb az emberi technika, annak mértékében egyre csökken az emberi értelem és tudatosság. Mindezzel párhuzamosan fokozatosan nő az esélye annak, hogy létrehozza azt a gépvilágot, amely már önállóan tud létezni, amelyben neki már nem lesz helye.

Az ember által létrehozott tárgyak csoportjai

Három elkülönülő tárgycsoportot határoztam meg, amelyek időben egymást követően jöttek létre, de visszamenőlegesen magukba foglalják a korábbiakat is.

A *család* és a *közösség* **zárt tárgyakat** hoz létre. Ezek jellemzője, hogy önmagukban használhatók és a legtöbb esetben lehetőséget adnak a készítőjének, esetleg a használójának arra, hogy közvetlenül, jellemzően díszítéssel személyessé tegyék azt. Ilyenek például az olyan “egyszerű” tárgyaink, mint a tányér, a bögre, a villa és a ruházat. Ezek használata az időben nem változik olyan értelemben, hogy önmagukban alkalmasak arra, amire készültek.

Az általam *gépközegnek* nevezett állapotban – amelyet alapvetően az ipari forradalomhoz kötök –, hozza létre az ember a zárt és nyitott termékeket.

A **zárt termék** alatt olyan, csak iparilag gyártható tárgyakat és eszközöket értek, amelyek előállításához egymásra épülő tudományos, technikai és technológiai háttérre van szükség. Ennek megléte nélkül ezek a tárgyak nem készülhetnének el és nem lennének működtethetők. Ilyen például a golyóstoll, a tubus, a tűzőgép, a háztartási gépek különböző fajtái, például a mosógép, a turmixgép, a kenyérpíritó, stb. Jellemzően ezek olyan sorozatgyártott termékek,

amelyekhez maga a gyártósor is csak az egymásra épülő gép generációk sorozata révén tud létrejönni. Maguk a használt anyagok még nagyrészt ugyanazok amelyeket a zárt tárgyaknál használ az ember, viszont a beltartalmuk és kivitelük olyan, amelyet csak sorozatban érdemes és lehet előállítani.

Jellemzőjük még, hogy a készítés és használat között kialakuló távolság olyan fokán jönnek létre, amikor már nem az egyén igénye hozza létre, hanem a gyártó méri fel, vagy határozza meg mire is lehet, illetve van szüksége a fogyasztónak.

A háztartási gépek bizonyos értelemben átmenetet képeznek a következő állapotba. A mai változatuk már olyan, a digitális forradalom során létrejött elektronikával rendelkezik, amely alapvetően a nyitott termékre jellemző, és amely utólagosan fejlesztésként épül be fokozatosan a ma használt változatokba.

A **nyitott termék** jellemzője, hogy olyan technológiával és anyaghasználattal készül, amely már egy személy által nem átlátható és megvalósítható. Kialakításához több generáció egymásra épülő tudására van szükség, és amikor mint tárgy elkészül jellegénél fogva akkor sincs készen.

Ebbe a csoportba sorolom a “okos” eszközöket, mobiltelefon, számítógép stb. Jellemzőjük, hogy nem maga a tárgy, hanem a tartalom a lényeges a használója számára. Az a belső világ ami egyre nagyobb, egyre több lehetőséget tár fel. Ahol minden folyamatos változásban van, és amelynek soha nincs végleges állapota. Ebből adódóan rendkívül sérülékeny, bizonytalan és kiszámíthatatlan.

Amíg egy tárgy egy jól körülhatárolható dologra alkalmas, addig a nyitott termékek belsejében – a belső szabályrendszerhez igazodó módon – szinte mindent meg lehet valósítani. Napi szinten nőnek a lehetőségek, jönnek létre az újabb és újabb megoldások. Ezt a fokozott tempóban duzzadó virtuális teret hasonló módon fejlődő, olyan eszközökkel lehet elérni, amelyek mint tárgy önmagukban értéktelenek. Működtetésükhöz elemek, akkumulátorok, kábelek kellene és további számtalan gép, amelyek biztosítják a működésüket. Amíg egy zárt tárgy működése a használójától függ, mert az önmagában is használható, addig a nyitott termékek jellemzője, hogy működésével számtalan más körülmény – energia ellátás, alkatrész utánpótlás, szolgáltatók, szoftverfejlesztők – szükséges, amely a függőség olyan formájának fenntartását eredményezi, ahol több szinten kiszolgáltatottá válik a használója.

Az ember nyoma és jelenléte a különböző tárgyakon és tárgyokban

A természetközeli állapotban élő ember, helyzeténél fogva a tárgyait és használt eszközeit saját maga készíti el. Ez részben olyan emberi képesség, amely az emberléthez kapcsolódik, részben pedig a körülmények által létrehozott kényszer. Ezt a képességet – bár egyre kisebb mértékben –, de még ma is gyakorolja. Az így készült tárgyak alapesetben magán viselik a készítőjük kézlenyomatát. Közel állnak a használójukhoz, mivel a készítő saját maga igényeinek megfelelően, közvetlenül maga formálta. Jelen volt a készítésnél, így ezt az állapotot maga a tárgy is hordozza.

Nem véletlen, hogy sokszor egy személyesen készített ajándéknak sokkal jobban örülünk, mint amit a boltban vásároltak nekünk. Az így készített és kapott tárgyak értéke a készítő és a használó tárgyon keresztül megfogalmazott gondolatainak, érzéseinek kifejezése által nő meg. Egy-egy így elkészített tárgyhoz egész történet tartozik. Kezdve az anyag kiválasztásától, annak megmunkálásán át mindahhoz a gondolati körhöz, amit a tárggyal kifejezni akarunk. Súlyja van minden pillanatnak, és ennek során kialakul egy kötődés, a tárgy az életünk részévé válik.

Mi magunk gondoljuk ki, formáljuk meg és használjuk. Tudjuk mi az anyaga, ismerjük és alkalmazzuk a módszert, amelynek a segítségével megmunkáljuk, létrehozuk azt. Amikor elkészül, áttesszük az egyik kezünkből a másikba és elkezdjük használni. Amikor elromlik megjavítjuk, és a végletekig használjuk, mert kötődünk hozzá. A távolság közöttünk és a tárgy között minden szempontból a legkisebb.

A tárgyakon hagyott emberi jelenlét lenyomatának három változatát különböztetem meg: a valós térből való kiemelés, a **készítés** során létrejövő, a **használat** során kialakuló, és a nyitott termékben megvalósuló **virtuális** lenyomat. Míg az előző kettő a fizikai létezés okán véges, addig az utóbbi a virtuális közeg miatt végtelen jellegű, és így nagymértékben illékony.

A készítés során létrejövő lenyomat

Ma a jogi szabályozás előírja, hogy egy családi ház építéséhez építész tervező közreműködése, és az építési engedélyezési eljárás végén engedély szükséges. Ezt maga az

építető teherként éli meg. Jellemző az a gyakorlat, hogy az építész tervez, a hatóság engedélyez, az építető pedig az építés során átszabja az épületet, a saját képére, igényeire formálja. A hatóság ezt bünteti, az építész pedig sok esetben személyes sértésként éli meg, mivel az ő alkotásában maradandó károk keletkeztek. Pedig csak egyszerűen arról van szó, hogy az ember egy személyes teret, az otthonát akarta létrehozni.

Sajnos a probléma nem olyan egyszerű, hogy ezzel el tudnánk intézni, ugyanis a hatóság és a tervező közbeékelődése pont azért jött létre, mert az építkező a mai közegben valami alapvető képességét veszítette el. A életforma olyan mértékben megváltozott, amelyben az egyén és a közösség már önmaga nem tudja az életterét közvetlen módon létrehozni. Szüksége van külső segítségre, olyan kész panelekre és konzervekre amelyek segítségével építeni tud. Mára a horizont olyan mértékben megnőtt, hogy más kultúrák és életformák környezete és tárgyvilága is kötöttségek nélkül beemelhető a saját életterünkbe. Építhetünk mediterrán házat, vagy Bauhaus kockát, organikus épületet vagy parasztházat.

Ma már hajlamosak vagyunk úgy kezelni a tér- és tárgyalakotást, hogy ahhoz csak a szakemberek értenek. Ez részben igaz is, ugyanis a technika és a technológia fejlődése a tárgyak elkészítésekor olyan tudást igényel, amely jócskán túlmutat az életmódunk személyes keretein.

Az emberek igen nagy része kész tárgyakat és termékeket vásárol. Ezekből építi össze a lakókörnyezetét. A tárgyak igen széles választékát és tömegét biztosítja a vásárlók részére, a lehető legkevesebb személyességgel, a megtérülő gyárthatóság végletekig kiélezett anyagminőségével és élettartamával.

A tömegtermék maga alá temette azt a fajta személyességet és gondosságot, amelyet az iparművészek készítette tárgyak jelentik. Az jellemző, karakteres gondolkodás, és a személyes közvetlen munka ma már csak igen keveseknek megfizethető. A technológiai háttér megszűnése versenyképtelenné tette az egyedi, vagy kis szériás termékeket a kézműves, vagy manufaktúrában előállító iparművészek munkáját.

A tömegtermék ellensúlyozására egyre nagyobb az igény a saját kézzel készített tárgyak, dekorációs elemek készítésére. Sokan felnőtt korban kezdenek bele a kerámia készítésbe, a selyemfestésbe, vagy egyszerű képek és tárgyak készítésébe. Ezek értéke abban áll, hogy saját kézzel készülnek, így – mint korábban láthattuk – sokkal közelebb állnak a készítőhöz és a használóhoz is. Az igény az ilyen alkotásra jelzi azt, hogy annak ellenére, hogy a közoktatásból hiányzik, vagy megnyomorított az alkotás fejlesztése, mégis kiderül, hogy az

emberekben igen nagy igény van rá, így képesek akár idősebb korban is újra nekikezdeni és ha jellemzően dísz tárgyakat is, de alkotni.

A használat során keletkező nyom

A saját kezünkkel megformált tárgyon egyértelműen látszik a nyom, amelyet a készítője hagy rajta. De mi van azokkal az iparilag előállított tárgyakkal, amelyek ma körülvesznek minket?

Az, hogy a tárgy kézzel vagy géppel, egyedileg vagy sorozatban készül, nem határozza meg sem az esztétikai, sem a használati értékét. Bármelyik lehet jó vagy rossz, szép vagy csúnya. Az viszont egyértelmű, hogy az iparilag előállított tárgy lényegesen kevesebb személyes vonást tartalmaz, mint egy saját kézzel készült.

Lehet valami sorozatban gyártott és ezelőtt ötven vagy száz évvel készült, valamiért mégis érdekesebb, értékeesebb, szebb tud lenni mint egy mai iparilag előállított tárgy. Pedig ha megnézünk egy mai tusfürdőt tartalmazó flakont, látható hogy a tervezője foglalkozott vele, mégsem értékeljük annyira, hogy feltegyük a polcra és megőrizzük, de még annyira sem, hogy adott esetben újratöltsük. Ezeken a tárgyakon már nem tud nyomot hagyni az ember, használja majd eldobja. Ezzel szemben sok lakásban sorban állnak azok az üvegek, amelyeket sorozatban, de még kézzel készítettek.

Amikor a kilencvenes években egy építészeti felmérést folytattunk, sokat foglalkoztunk azzal a kérdéssel, hogy a hagyományos három osztatú parasztház és az azokból kialakult utcakép mennyire nyugodt és szerves egységet képez, amíg a 60-as 70-es évek "kockaházai" ettől a minőségtől mekkora visszalépést jelentenek. Az azóta eltelt idő során tanúi lettünk annak, hogy ma egy új parcellázású lakóparkban milyen kaotikus utcakép tud kialakulni, annak ellenére, hogy ma sokkal szigorúbb előírások vannak. Ehhez az állapothoz képest a "kockaházak" sematikus tömegsora, a vakolatdíszekkel egyedire formált homlokzataikkal, az egységességüket tekintve "példaértékű".

A tárgyalakításban is jelen van egy hasonló folyamat. Egy Trabantnak, Wartburgnak, Zsigulinak, vagy egy faros busznak arca, karaktere volt, egy mostani autó ugyan részleteiben lehet nagyon finoman formált, de sok esetben csak akkor derül ki róla milyen márkájú, amikor megnézzük a logót, amelyet az orrára ragasztottak. Ugyanígy egy flakon, vagy egy háztartási gép, tv, vagy számítógép is önmagában igényesen megformált, mégsem gondoljuk azt, hogy hosszútávon megőrzésre érdemes. Használjuk, majd eldobjuk őket.

Virtuális lenyomat

Környezetünkben mára elszaporodtak az olyan tárgyak, amelyek nem mint tárgyak, hanem mint a benne létrehozott virtuális környezettől válnak fontossá számunkra. Ott bent van a használati értékük, a tárgy maga csak annak hordozója. A használt anyagok természetes módon nem, vagy csak igen csúnyán tudnak megöregedni, de nincs is idejük rá, mert addigra már elromlik a készülék, vagy éppen lecserélik őket. Ezeknél a tárgyakkal az ember lenyomata két formában van jelen: a egyik a belső virtuális térben, a másik pedig a felületi díszítésben.

Az eltelt pár évtizednyi digitális forradalom ideje alatt bebizonyosodott, hogy mennyire sérülékeny mindaz az emberi produktum amelyet folyamatosan betöltünk a virtuális térbe. Elég egy rossz mozdulat és adatok tömegei semmisülnek meg. Maga a technika nagy ütemű fejlődése létrehívott egy igen furcsa jelenséget; nevezetesen még ha megőrződnek is az adatok, egy idő után sem a hardver, sem a szoftver nem tudja kezelni azokat, mivel túl "fejletté" válik, és visszafelé már nem kompatibilis. Ott van, létezik, csak éppen nem lehet elolvasni vagy megnézni. Ezzel szemben a zárt tárgyak és az azokban jelen lévő lenyomatok akár több száz, vagy akár több évezredig is fennmaradnak.

Könnyű lenne azzal érvelni, hogy a technikai fejlődés olyan irányba halad, amely majd megoldja ezeket a problémákat, de eddig minden ilyen kísérletről kiderült, hogy valahol hibádzik a megoldás. Elég ha a sérülékeny floppy diszkekre gondolunk, majd a nagyobb kapacitású CD-re. Az utóbbiról hamar kiderült, pár év elteltével fény hatására az adatok törlődhetnek róla. De ki ne járt már úgy, hogy a wincsesztere az egyik napról a másikra elérhetetlenné tette az adatait, vagy a pendrive-je egyszerűen olvashatatlanná vált.

Nincs könnyű dolga ma annak aki személyessé szeretné tenni a mobiltelefonját, tv készülékét, vagy számítógépét. Sok esetben fel sem merül benne ez az igény, mivel ezeknek a tárgyak a készítője nem akarja, hogy maradandó eszközöket alkosson. Ennek ellenére az ember leleményes, számos olyan a kulcsínyt megváltoztató megoldást talált ki, amelynek a segítségével személyesebbé teheti azokat. Színes védőtokkal, cserélhető hátlappal, mindenki vérmérséklete szerint, a saját egyéniségéhez szabhatja a mobilját. Mindezt persze cserélhető módon, hogy ha magát a tárgyat lecseréljük is, a ruha megmaradjon. Persze ezek a megoldások is zömmel előre gyártottak, és kisebbik részét maga a használó hozza létre.

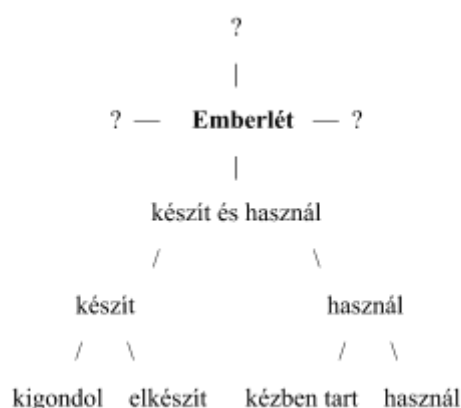
Lényegesen nagyobb a lehetőségek tárháza a beltartalom testreszabására. Ma gyakorlatilag a legtöbb program, applikáció “személyre szabható”, vagyis kapunk hozzá többféle theme-eket vagy skin-eket. Aki otthon van a programozásban, az akár saját maga is elkészítheti ezeket, aki nem, annak ott vannak a konzerv-megoldások. Érdeemes lenne statisztikailag megvizsgálni, vajon a felhasználók hány százaléka él ezekkel a lehetőségekkel. A felhasználók nagy része örül, hogy használni tudja a programokat, nem hogy még testre is szabja őket. Amit viszont sokan megtesznek, az az avatar választás, a háttérkép beállítás, illetve a mobil csengőhang megváltoztatása.

A digitális adathordozókon tárolt adataink sérülékenységéről már pár mondatban írtam. Az internet virtuális közege ehhez képest igen furcsa, két szélsőség között ingadozik. Csak pár mozdulat megsemmisíteni a honlapunk adatait, a felépített virtuális profilt, vagy a felhőben tárolt adatainkat. Ezt mi magunk és mások is könnyen megtehetik. Hogy mindez “véletlenül” ne történhessen meg, ezért úgy épülnek fel ezek a rendszerek, hogy az adatokat tükrözik, vagy időnként biztonsági mentést készítenek róluk. Ez egyben azt is jelenti, lehet úgy gondoljuk töröltük a virtuális adatainkat, azok látens módon mégis tovább élnek a tükrözött szervereken, vagy biztonsági mentésekben.

Egyfelől nagyon sérülékeny mindaz a lenyomat amelyet a virtuális térben hagyunk magunk után, másfelől ami bekerül oda, azt nehéz maradandó módon eltüntetni. Ez a szélsőséges jelleg a virtuális közeg bonyolultságával együtt egyre csak fokozódik, egyre nagyobb mértékben nő a lehetősége az adatok ellopásának és megsemmisülésének és ezáltal a személyes lenyomatok eltűnésének is.

A ma jelen lévő távolságról

Mára a minket körülvevő tárgyak nagy része már kikerült a saját készítés köréből, valaki más, valahol máshol, és sok esetben valamilyen, a használó számára ismeretlen anyagból készít. Ezt az állapotot jól jellemzi, hogy ma a készítőnek nem a tárgy a fontos, jellemzően már termékről beszél. Ebben az összefüggésben maga az ember és az egyén egy paraméterré válik a tervezés és készítés hosszú folyamatában. Ezzel egyidőben az emberek viszonya, viselkedése is jelentősen megváltozik az így létrehozott tárgyakhoz.

A fenti ábra azt a folyamatot szemlélteti, amely során a készítés és használat fokozatosan elemire vált szét. Jól érzékelteti azt is, hogy ennek során fokozatosan egyre távolabb került a tárgyalkotás az embertől. A továbbiakban azokat az elemeket veszem sorra, amelyek a készítés és használat közé ékelődtek az ipari forradalom és az azt követő “forradalmak” során, ezzel megnövelve a távolságot a korábban együvé tartozó és az egységes világképbe illeszkedő tárgyalkotás folyamatában.

Készítő

Alap állapotnak azt tekintem, amikor az ember a környezetében fellelhető anyagokat és lehetőségeket kihasználva olyan tárgyakat és eszközöket hozott létre, amelyeket saját maga el tudott készíteni. Jellemzően a családon belül jelen van egy megosztott tárgykészítés, amely a közösségen belüli munkamegosztás révén tovább differenciálódik. Van aki jobban ért valamihez, így azt ő készíti el a közösség többi tagjának.

Amikor már a közösség nem tudja biztosítani bizonyos tárgyak elkészítését, illetve olyan igények merülnek fel amelyet egy adott nyersanyagforrás közelében lehet csak előállítani,

elkezdődik a szakosodás. Emberek, vagy embercsoportok bizonyos tárgyak előállítására szakosodnak. Megindul a speciális tudás koncentrációja, egy adott anyag-, vagy technológia magasszintű ismerete és gyakorlása.

Jellemzően ez a városokba, vagy azok környékére, a nyersanyaglelőhelyek, vagy erőforrások közelébe öszpontosul. Ez egyben az eltávolodást is jelenti a természettel még szerves módon együttélő paraszti és állattartó életformától, és több lépésben az iparos réteg kialakulásához köthető. Ők már nem termelik meg saját maguk az élelmüket, hanem a tárgyaik árából megvásárolják azt. Jellemzően nincs közvetlen kapcsolatuk a természettel, bár az anyaggal a munkájuk során még kapcsolatot tartanak.

Az így előállított tárgyak már egyre nagyobb utat járnak be, a készítés helyétől távolabb kerülhetnek értékesítésre, felhasználásra. Egy idő után ezzel a kereskedéssel már nem a készítő foglalkozik.

Kereskedő

Ahogy nő a horizont és egyre távolabb látnak el az emberek, beékelődik az első olyan közvetítő a készítő és a használó közzé, aki most már fizikálisan is elválasztja őket. Ez a személy a kereskedő, aki a készítőtől megveszi az árut és azt máshol eladja. Amíg az ember saját maga készíti a tárgyakat, és a felhasznált anyagokat a környezetéből veszi, addig tudja miből van és az honnan származik. Amikor már közvetítőn keresztül jut el hozzá, akkor már ez a tudás kezd bizonytalanná válni.

A természeti erőforrások és a szaktudás nem egyenletesen oszlanak el körülöttünk, így ez a bővülés olyan szempontból előnyös mindenki számára, hogy olyan eszközökhöz is hozzájuthat, amelyet a saját környezetéből nem tudott kitermelni. Az így birtokba vett tárgy előnyt jelent neki a többiekkel szemben. Megszűnik a közvetlen kapcsolat a készítővel, így a használt anyagok forrásai is kétségessé válnak. Elkezd nőni a távolság, ami ezen a ponton még nem kritikus, de ami mára már számos probléma forrása lett.

A kereskedő számára egyre kevésbé fontos maga a tárgy, neki az már eladható árut jelent, amelyet a kereslet és a kínálat határoz meg. Ehhez kapcsolódik a gyártó, aki hasonló megfontolásokból már nem készíti, hanem gyártja az árut. Maga a készítő pedig lassan a tervező személyévé válik, mivel benne még megvan a megfelelő szaktudás, és képes tervet készíteni a megvalósítható tárgyról.

Gyártó

Az ipari forradalom átalakította az ember személyes részvételét a készítés folyamatában. Addig a gépet segédeszközként használta, majd fokozatosan ez eltolódott olyan irányba, ahol a készítés során az ember kiszolgálója lett a gépek. A gyártó már termékről, piacról, befektetésről, gyártási folyamatról és értékesítésről beszél. Mára a minket körülvevő tárgyak nagy része a gyáripar terméke. Jellemzően vagy nem tudjuk, vagy homályos ki, hol, miből és milyen körülmények között készíti ezeket a termékeket. Ennek formális feloldására, illetve a fogyasztók védelmére aztán kialakulnak a szabványok és előírások, így egy újabb elemmel bővül a láncolat.

Maguk a tárgyak kialakítására és formájára igen nagy hatással van a gyári technológia. Az a kézműves munka, ami sok esetben a személyességgel párosul, hamar kikopik a gyári körülmények között. A törekvést a kézműves minőség és formálás átültetésére gyári körülmények közé, a két világháború között a funkcionalista formálás váltja fel. A tárgyak letisztultsága, egyszerűsége igen jól illeszthető a sorozatgyártás követelményrendszerébe. Ennek megvalósítására megfelelő szakemberekre is szükség volt. Ez a tervező személye, a tárgytervezésben a forma- és ipari formatervező.

Tervező

Amikor a kigondoló és a készítő személye elválik, akkor jön létre a tervező nevesített személye. A tér-, tárgy- és képalkotó művészetek területén ez több lépésben történt meg. Lényeges ismérve, hogy mára jellemzően közvetlen készítő munkát már nem végez, csak azokat a műszaki terveket készíti el, amelyek alapján legyártják a terméket. Ebben már nem kizárólagos a szerepe, hanem beilleszkedik a gyártási- és értékesítési folyamatba.

A tervező korábban a készítővel egy személy, olyan aki a saját tervét formába is önti. Ahogy egyre árnyaltabb igények lépnek fel – már nem csak a használó, hanem a gyártó és értékesítő részről is –, úgy fokozatosan külön válik a két rész. Ez tervezési területenként máskor kerül nevesítésre, és az oktatása is ennek megfelelően, máskor indul el. Van egy átmeneti állapot, amikor is jellemzően más művészeti területek képviselői – festők, szobrászok, építészek – azok akik a formaterveket készítik. Ezt követően indul meg a célirányos oktatás. A tárgytervezés területén ez a formatervező, az ipari formatervező és a designer személyében ölt testet.

Magyarországon egészen a rendszerváltásig a gyárnak jellemzően nem volt érdeke az új termékek bevezetése, és így a tervezők foglalkoztatása sem, mivel az sok esetben változtatásokat igényelt volna a gyártósoron vagy a technológiában. Helyette a meglévő és eladható termékek gyártása volt a fő cél. A már bevált folyamatokon csak kis mértékben változtattak. A formatervező mindig új és új dolgokat talált ki, így érdekellentét alakult ki közöttük. Vannak sikeres magyar példák, és sikeres tervezők is akik ebben a közegben megtalálták a megfelelő hangot, de sokat elhagyták a gyári tervezési feladatokat. Nálunk ez az időszak a rendszerváltáskor a gyáriparunk felszámolásával lezárult, viszont máshol a digitális forradalom megváltoztatta, továbbléndítette ezt az együttműködést.

A tervező jellemzője, hogy nem közvetlenül a tárgyat készíti el, hanem annak csak a lenyomatát, a műszaki tervét. Azt azután valaki más, valahol máshol, és más időben fogja elkészíteni. Kezdetben még van közvetlen kapcsolatuk, majd térben és időben is egyre messzebb kerülnek egymástól.

A tervező ma jó esetben rendelkezik szakmai, technológiai ismerettel, rossz esetben nem. Ha az utóbbi áll fenn, úgy további szakemberek bevonására van szükség a folyamatba. A gyárak külön szakembert alkalmaznak, aki a designer tervét a gyári technológiához igazítja. Ebben az esetben a tervezőnek nem is kell tudnia magáról a gyártási folyamatról, ő csak a formát adja, az alapján készülnek el a szerszámok, a gyártó sor és végül a hozzáigazított termék.

Ahogy nő a gyártó és a használó, majd a kigondoló és a gyártó közötti távolság, úgy jönnek létre újabb szakterületek a növekvő távolság áthidalására.

Reklám

Maga a reklámozás már a legegyszerűbb kapcsolati rendszerekben is létezett, viszont ahogyan egyre inkább nő a távolság a készítő és a használó között, van egy pont, amikortól már nem a használóban felmerülő igény a készítés mozgatórugója, hanem a gyártó a vásárlónak eladni szeretné a vélt vagy valós igények alapján legyártott terméket. Ekkor ékelődik be a reklám, és válik egyre inkább “nélkülözhetetlenné” a termékek értékesítése során.

Úgy gondolom, a reklám agresszivitása és mértéke arányosan nő a távolsággal. Ahogy egyre többen vesznek részt a folyamatban, ahogy egyre nagyobb a távolság, úgy lesznek egyre nagyobbak, harsogóbbak a reklámok is. A nagy zajban valamivel fel kell hívniuk a

figyelmet a termékre, és akkor is el kell adni azt, ha a vásárlónak nincs is szüksége rá. Az igényt kell felkeltenie a vásárlásra.

A reklámnak híd szerepe van a távolság áthidalásában. Ezzel kapcsolatban a gondot ott látom, hogy sok esetben nem látunk a reklám mögé, mivel az egy olyan falat húz fel elénk, amely elfedi azt, ami mögötte van. A felhasznált anyagokat, az alkalmazott technológiát és a gyártás körülményeit. Ebben a közegben, egy precízen felépített brand mögé vonul be maga a tárgy. Ahol már a tervezőjének a személye nem is fontos, és csak annyit kell tudnunk a beltartalomról, amelyet a reklám meg akar mutatni nekünk. Erre a kódosításra jellemző példák az olyan termékek, amelyek tartalmukat tekintve azonosak, de többféle néven kerülnek forgalomba. Magát az árképzést pedig a márkajelzés határozza meg.

A továbblépést az jelenti, amikor már nem csak a termék, hanem a használója is egy tudatosan felépített marketing részévé válik.

Marketing

Ahhoz, hogy a reklám és így a termék pontosan célba érjen, szükséges a vásárló szokásait, igényeit ismerni. A kutatási és adatgyűjtési módszerek egész kifinomult tárháza alakult ki mára, elég ha az internetes keresőkre, vagy közösségi oldalakra gondolunk. Még a szakemberek is csak találgatni tudják mi folyik a háttérben, milyen adatokat gyűjtenek, és azt mire is használják fel.

Azt viszont lehet tudni, hogy a vásárlói csoportokról így összegyűjtött adatokat a termék előállításáért felelős team használja fel az adott tárgy előállítása során, hogy az így kialakított terméket egy adott célcsoport igényeihez tudja igazítani. Itt már nem arról van szó, hogy vásárlónak szüksége van-e a tárgyra, hanem arról, milyen módon, eszközökkel lehet úgy előállítani azt, hogy a végén lehetőleg minél többen megvásárolják azt. Ahogy nő a legyártott árumennyiség, a célcsoport meghatározása is annál átfogóbb és sematikusabb. Az egyén és a személyesség feloldódik egy nagy adattömegben.

Egy komoly fejlesztő cégnél számos ember dolgozik egy-egy termék kifejlesztésén és előállításán. Ebbe a folyamatba illeszkedik bele az ipari formatervező vagy designer személye. Amikor munkához lát, akkor már egy igen precízen meghatározott szempontrendszer és előírás csomag alapján kezd neki a tervezésnek. Ez önmagában még nem lenne gond, de a tervezési folyamat során már nem csak a designer elképzelése az, ami befolyásolja a végeredményt, hanem arra a technológia, a reklám, a marketing, és a gyártás is

igen jelentősen rányomja a bélyegét. Azt az egyediséget és személyességet, amely a közvetlen készítés során létre tud jönni, a számtalan szempont és irány mentén simulékonyra csiszolja team munka.

Ezen a szinten már messze nem emberekről, hanem célcsoportokról, korosztályokról van szó. A folyamatban résztvevő tervező sem egy adott személlyel van kapcsolatban, hanem egy virtuálisan felépített arctalan réteggel, annak kell az adott tárgyat megterveznie.

Szabályozás

Ahogy egyre átláthatatlanabb a készítés folyamata, ahogy egyre nő a távolság, ahogy egyre szaporodnak a résztvevők, úgy válik egyre fontosabbá, hogy mindez szabályozott körülmények között történjen. Létrejönnek a szabványok, a különböző előírások, javaslatok, engedélyek tömege. Szükséges ez egyrészt azért, mivel a rendszer eddigre már olyan bonyolulttá vált, hogy azt egy, vagy akár több ember sem tudja már átlátni. A beleszólók és közreműködők bürokratikus tömege jön így létre, akik létrehozzák a szabályokat és azok akik számonkérlik azt.

Kinek jó ez? Az általános válasz az, hogy a vásárlónak, a használónak, mert így védve van adott esetben a káros anyagoktól, vagy a veszélyes megoldásoktól. A gyakorlat azt mutatja, hogy egyre több és egyre kifinomultabb mérgező anyaggal vagyunk körülvéve és a káros vagy károsító technológiák garmada jött mára létre. Ezekről nem tudunk, vagy csak időnként hallhatunk, ugyanis ezek nem közvetlenül, hanem közvetett módon jutnak el hozzánk, és maga a szabályozás sem tud gátat szabni nekik.

Érdekes példája ennek, hogy a különböző élelmiszereken egyre több olyan felirat jelenik meg, mit nem tartalmaznak. Így derül ki, hogy éveken keresztül olyan dolgokkal etettek minket, amitől ma már tartózkodni kell, sőt fel kell tüntetni, hogy nem tartalmazza. Ezzel sugallva azt, hogy most már eljutottunk arra a szintre amikor is egészséges élelmiszereket gyártunk, persze a megfelelő határértékek és előírások betartása mellett.

Ez jelzi azt, az egyénnek mennyire nincs fogalma, nem lehet fogalma arról mi is veszi körül, mennyire távol kerültek tőle a dolgok.

Használó

Tárgyat létrehozni akkor van értelme, ha van is aki használja azt. Az emberlét jellemzője a tárgykészítés, így annak használata is ahhoz kapcsolódik. Annak a tárgynak a használata,

amelyet saját magam hozok létre, úgy gondolom egyértelmű, mivel valamilyen cél mentén hozom létre azt. Ami fordulópontot jelent, az amikor már nem az én fogalmazza meg a célt, hanem a gyártó keresi meg azt, amire szerintem szükségem van. Ekkor a használat átvált fogyasztássá.

Én, a használó, ülök a laptopom előtt és írom ezt a szöveget. Nem tudom ki volt az aki kitalálta, aki formába öntötte és aki legyártotta ezt a gépet. Az ujjaim megtalálják a billentyűket, tudom milyen programok vannak a gépen. Eligazodom, ha kell az internetről letöltök újabb programokat, vagy online használom őket. Valamennyire kötődöm hozzá, mert megszoktam, de ha adódna egy újabb, könnyebb, gyorsabb gép, akkor kapásból lecserelném és a kukába dobnám. Pedig rengeteg ember rengeteg időt fordított arra, hogy magát a hardvert és magát a designt létrehozza.

Ezek a nyitott termékek egy végtelen virtuális (játék)teret nyitnak meg az ember számára, ahol minden folyamatosan változik és alakul. Aki használatba veszi és elmélyül benne, az adott keretek között bármit megtehet. A valós személy feloldódik egy virtuális térben, gyakorlatilag teljesen új alakot és személyiséget tud felölteni és a létező lehetőségeket ennek az avatarnak takarásában használni.

A lehetőségek folyamatosan bővülnek, változnak. Mire az egyiket megismerjük, megszokjuk, addigra korszerűtlenné válik, vagy olyan új lehetőségeket tár elénk, amelyet esélyünk sincs megismerni, mert már itt az újabb változat. Ebben a térben a használó csak sodródni tud, mert a mindig új áradata újra és újra a hátára veszi. Az állandóság csak egy módon van jelen benne, ha kikapcsoljuk, de akkor már nem való semmire.

Összegzés

Az egyes állapotok bemutatásánál igyekeztem egy időbeli sorrendet felállítani. Ahogyan változtak a gazdasági és társadalmi viszonyok, úgy jöttek létre a tárgyalkotás folyamatában az újabb és újabb szakterületek és szakemberek. Ma a gyakorlatban ezeknek számtalan kombinációja van jelen egymással párhuzamosan, a kézműves tárgykészítéstől kezdve, a gyáripari termelésig bezárólag.

Azt állítom, hogy ahogyan egyre jobban kitágul a világ, és egyre több szereplő ékelődik be a tárgy készítője és a használója közzé, úgy lesz egyre nagyobb a **távolság** közöttük. Magát a távolságot itt fizikai értelemben is használom az ember-tárgy közötti a viszonyra is.

Ma ez a távolság jellemzően olyan nagy, hogy mint láthattuk csak számtalan közvetítőn keresztül tud eljutni hozzánk maga a tárgy. Minden egyes csatlakozáson ráakódik, vagy éppenséggel lekopik róla valami, amely az egyes embernek fontos lehet, de ami nem illik bele a meghatározott elvárások keretei közzé. Ez sok bizonytalanságot szül, és egyre nagyobb bizalmatlansággal is jár. Nem tudjuk miből van a tárgy – még akkor se, ha rá van írva –, nem tudjuk hogyan készül, és azt sem tudjuk ki készíti. Napi szinten senki nem gondol bele abba, hogy ugyan valami olcsó, könnyen megszerezhető, eldobható, ugyanakkor a mögötte lévő technológiának, gyártásnak milyen következményei vannak, akár a környezetünkre, akár az emberre nézve.

A könnyebben, olcsóbban, nagyobb tömegben készülő tárgyak egyben a személyesen végezhető értelmes kétféle munka felszámolását is jelentik. Megítélésem szerint azok a pótcselekvések, amelyek alapvetően a szabadidő fogalmához kapcsolódnak, és amelyek kielégítésére a nyitott termékek igen alkalmasak, magát az ember emberlétét kérdőjelezzik meg.

A tárgyak létrehozásában jelenlévő távolság, kihat magára a tárgyak használatára is. Azt állítom, hogy a modern technikai eszközök használata ugyan számtalan módon megkönnyíti, adott esetben lerövidíti az emberek közötti távolságot, ugyanakkor mértéktelen használatuk jelentősen leépíti a személyes kapcsolatok jelentőségét, értéktelenné teszi a távolság megtételét, vagyis egy igen jelentős fordított irányú következménnyel jár. Ezáltal nő az emberek közötti félreértések, konfliktusok száma.

A probléma nem azzal van, hogy jelen vannak ezek a tárgyak és eszközök az életünkben, hanem azzal, hogy olyan nagy távolság alakult ki a készítés és használat között a mértéktelen előállításuk és használatuk következtében, hogy mára az ember elvesztette a lehetőségét és azon emberi képességét, hogy értelmes módon átlássa és átgondolja, mi is történik valójában körülötte. Minden egyes tárgy tovább növeli azt a zajt, amely eltakarja azt az alapvető emberi jellemzőt, hogy felelős döntéseket tudjon hozni, ne önös érdekeit lássa és ne tudatos technikai ösztönlényként élje meg mindennapjait, hanem hogy ki tudja mondani: NEM.

Dunakeszi, 2017. augusztus 25.